

Työ- ja elinkeinoministeriö
PL32
00023 VALTIONEUVOSTO

21.7.2022

Kysely itäisen Suomen elinvoiman vahvistamiseksi käynnistynyt

LAUSUNTO

Johdanto

Venäjän Ukrainassa aloittamasta sodasta aiheutuvien ongelmien arvioidaan olevan monin osin vasta edesspäin ja niihin liittyy epävarmuutta esimerkiksi laajuuden osalta. Ensivaiheessa suoria vaikutuksia näyttäisi kohdistuvan itäiseen Suomeen, mutta myös muilla alueilla on eriasteisia vaikutuksia nähtävissä.

Varautumisen ministerityöryhmä linjasi 13.5.2022, että hallitus selvittää ja valmistelee syksyn 2022 budjettiriiheen mennessä ehdotukset itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavista toimenpiteistä ja siitä, miten **lähialueyhteistyön rahoitusta** tullaan käyttämään. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti valtiosihteerityöryhmän 2.6.2022 varautumisen ministerityöryhmän linjauksen mukaisesti.

Valtiosihteerityöryhmä on käynnistänyt kyselyn Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista itäiseen Suomeen ja toimista, joilla alueen elinvoimaa voidaan lisätä. Kysely toteutetaan osana valtiosihteerityöryhmän selvitystä itäisen Suomen elinvoiman vahvistamiseksi. Kyselyllä kartoitetaan näkemyksiä itäisen Suomen aluetalouden muutoksista ja ehdotuksia elinvoiman lisäämiseksi.

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (Mikäli mahdollista perustelee esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa.)

Kuopion alueen kauppakamari kiittää mahdollisuudesta lausua itäisen Suomen elinvoimaa vahvista toimista valtiosihteerityöryhmälle.

Pohjois-Savossa yritysten liikevaihdon kasvu ennen pandemiaa oli vahvaa ja vuoden 2020 notkahdus muuta maata pienempää. Vuonna 2021 liikevaihto kääntyi reippaaseen kasvuun ja tämän vuoden alussa yrityksillä oli huomattavia kasvu- ja investointisuunnitelmia. 40 veturiyrityksen seuraavan viiden vuoden investointisuunnitelmat ovat yli 1,9 miljardia euroa ja rekrytointitarve 2900 henkeä. Lisäksi talven ja kevään aikana tehty ICT-osaajatarveselvitys kertoo, että yritykset rekrytoisivat heti 650 ja seuraavan 5 vuoden aikana yhteensä 1000 koodaria. ICT-alalla on merkittävät liiketoimintamahdollisuudet. Jos osaajatarve saadaan ratkaistua seuraavien 2-3 vuoden aikana, 64 % vastaajista uskoo liikevaihdon kasvavan vähintään 10-20 prosenttia.

Hyvästä lähtötilanteesta huolimatta, Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset Itä-Suomen ja Pohjois-Savon yrityksiin on merkittävät. Tarkasteltaessa vientiä (EU:n sisämarkkinoiden ulkopuolelle) kauppakamarin vahvistamien alkuperätodistusten perusteella, Pohjois-Savon tärkein vientimaa on ollut Venäjä. Venäjän, Valko-Venäjän ja Ukrainan osuus viennistä on ollut lähes 20 % Pohjois-Savon viennistä. Nyt vienti on romahtanut. Tuotannon, viennin ja tuonnin lisäksi vaikutukset ulottuvat laajasti alihankintaketjuihin.

Pitkittyneellä kriisillä (pandemia ja sota) on merkittävät vaikutukset elinkeinoelämään. Yritysten kannattavuus sekä kilpailukyky on heikentynyt huomattavasti ja sillä suora vaikutus myös työllistämiseen ja verotuloihin. Erityisesti materiaalien, raaka-aineiden, komponenttien, energian ja logistiikan **kustannukset ovat nousseet huomattavasti ja globaalit toimitusketjut** vaikeutuneet ja hidastuneet (pula konteista, rahdista, kuljettajista). Lisäksi kun Saimaan kanavan käytön pysähtyminen siirtää vuosittain 52 500 ajoneuvoyhdistelmän rahdin teille ja raiteille, on tarve itäisen infran parantamiseen välttämätön.

Erityisesti vaikutuksia kohdistuu maatalouteen, matkailuun ja kausityövoiman saatavuuteen. Pohjois-Savo on merkittävä marjan-, maidon ja naudanlihan tuottaja, missä tuotantokustannusten korkea kasvu vaikuttaa kannattavuuteen ja huoltovarmuuteen. Pitkittynyt kriisi ja hyökkäyssodasta seurannut maaliskuun romahdus on vähentänyt kv-matkailijoiden määrän ja investointeja siirretään sekä perutaan. Samalla erityisesti alkutuotannon, mutta myös muilla toimialoilla hyödynnetty kausityövoiman puuttuminen pahentaa lisää maakunnan osaajapulaa.

Kauppakamarikyselyyn vastanneista (6-8.6.2022) Pohjois-Savolaisista yrityksistä

- 41 % vastaajista arvioi, että Venäjän käymä sota Ukrainassa on vähentänyt yrityksen suunnittelemaa investointeja
- 31 % investoinnit laskevat vuonna 2022 (vs. 2021)
- 37,1 % vastaa, että Venäjän sota vaikuttaa yrityksen energiaratkaisuihin liittyviin investointeihin
- tilauskanta on nyt 23,1 % pienempi kuin vuonna 2021
- 18,9 % ennakoii, että tilauskanta pienenee seuraavan kuuden kuukauden aikana
- 30,8 % arvelee kannattavuuden heikkenevän vuonna 2022 vuoteen 2021 verrattuna
- 25,7 % kertoo, että sota on vaikeuttanut yhteistyötä ulkomaalaisten sijoittajien ja kumppaneiden kanssa

Uusimpien EK:n suhdannetiedustelujen mukaan epävarmuus tulevasta kehityksestä on lisääntynyt selvästi. Itä-Suomessa suhdanneodotukset ovat hieman koko maata heikkommat ja tuotanto-odotukset ovat hivenen vaimeammat. Lisäksi ammattityövoiman puute on jopa hivenen koko maata yleisempi ongelma.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Pohjois-Savon elinvoiman lähteet nojaavat jo tunnistettuihin vahvoihin kärkitoimialoihin: kone- ja energiateollisuuteen, metsäteollisuuteen sekä näihin kytkettynä kestävään bio- ja vesiosaamiseen, ICT-sektoriin, hyvinvointitekologiaan, maatalouteen sekä elintarvikkeisiin ja matkailuun.

Kuopion alueen kauppakamari näkeekin, että itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavat toimenpiteet tulee kohdistaa maakuntamme vahvuuksiin ja toimintaympäristön muutoksista seuraaviin mahdollisuuksiin. Ilmastonmuutos ja vihreä siirtymä luovat merkittäviä mahdollisuuksia Pohjois-Savon kone- ja energiateknologiateollisuudelle (mm. Ponsse, Normet, Junttan, Andritz, Sumitomo SHI FW, Mondi Powerflute, Stora Enso, Gebwell, Voimatel) ja erityisesti myös maa- ja metsätalouteen, elintarviketeollisuuteen sekä matkailuun. Kyse on myös huoltovarmuudesta ja turvallisuudesta sekä maaliskuun vähentämisestä sekä Suomelta ja siten koko läntiseltä maailmalta. Valtion tuleekin kohdistaa rahoitusta maakunnan kärkiklustereiden kehittämiseen.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi.

1. Nopeat investoinnit infraan parantamaan kilpailukykyä ja kannattavuutta sekä huoltovarmuutta

Hyökkäyssodan seurauksena Itä-Suomen elinkeinoelämän kilpailukyky on heikentynyt merkittävästi. Maariskin seurauksena investoinnit ja uusien yritysten sijoittuminen ovat pudonneet, saavutettavuus heikentynyt edelleen ja kustannukset kasvaneet. Infrainvestoinnit ovat elinehto erityisesti vientiyrityksille ja kyse on myös huoltovarmuudesta. Siksi tarvitaan nopeita infrainvestointeja.

- Valtatie 5 kehittäminen, Leppävirta-Kuopio väyläinvestoinnin välitön käynnistäminen (tiesuunnitelmat valmistuvat vuonna 2020, kustannusarvio n. 120 M€)
- Savon radan välityskyvyn parantaminen (ensitoimena väistö-/ohitusraiteet), Itäradan valmistelun nopeuttaminen
- Poikittaisväylien (9, 23) ja alemman asteen tieverkon kuntoon panostaminen
- Lentoliikenneyhteyksien kehittäminen
- Saimaan kanavan korvaavan kanavayhteyden selvittäminen
- Kuljetuksen ja logistiikan tukeminen kompensoimaan kasvaneita kustannuksia
- Viitosväylän rakentaminen vaihtoehtoisten käyttövoimien pilottialueeksi Viitostie ry:n tekemän aloitteen mukaisesti

2. Vahvat panostukset koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämiseen maakunnan keihäänkärkialoilla

Pohjois-Savon veturiyrityksillä on merkittäviä investointisuunnitelmia, joita hidastaa osaajapula sekä erityisesti hyökkäyssodan vaikutukset. Tarvitaan huomattavia panostuksia koulutusmääriin (mm. ICT-osaajat), opiskelu- ja työperäiseen liikkuvuuden ja maanmuuton edistämiseen (mm. oleskelulupaan liittyvän saatavuusharkinnasta luopuminen) sekä englanninkielinen tutkinto-oikeus ammattioppilaitoksiin. Lisäksi lisäämällä huomattavasti resursseja tutkimukseen ja kehittämiseen sekä tuottavuuden parantamiseen mm. automaation ja robotiikan avulla edistetään tuotannon palautusta Suomeen, jalostusarvon ja kannattavuuden parantumista. Em. kauppakamarikyselyssä yli 55 prosenttia vastaajista uskoo, että ensi vuonna käyttöön otettava tutkimus- ja kehitystyön verokannustin (kannustimen myötä yritykset saisivat vähentää ylimääräisen verovähennyksen T&K-kuluista, mahdollisesti esimerkiksi henkilökuluista ja alihankintakuluista) lisäisi yrityksen T&K-toimintaa.

3. Investoinnit vihreään siirtymään ja huoltovarmuuteen

Pohjois-Savossa on merkittävät vihreän siirtymän potentiaalit biokaasussa, tuulivoimassa sekä vedyssä yhdessä alkutuotannon ja muun teollisuuden sivuvirtojen hyödyntämisessä. Itä-Suomessa tarvitaankin ratkaisuja, joissa edistetään sekä tuetaan näitä investointeja ja yhteensovitetaan huoltovarmuus, turvallisuus ja maanpuolustus. Pohjois-Savossa sijaitsevien Karjalan lennoston ja Pelastusopiston merkitys on tässä ajassa entistä tärkeämpi.

Kaija Savolainen
toimitusjohtaja
Kuopion alueen kauppakamari

Kuopion alueen kauppakamari on liikkeellepaneva voima alueemme kasvulle ja elinvoimaisuudelle. Kauppakamarin yli 940 jäsentä Kuopion, Varkauden ja Ylä-Savon alueilta edustavat kattavasti Pohjois-Savon elinkeinoelämää.